

UŚWIĘCAJĄCE ZADANIE KOŚCIOŁA

KOŚCIÓŁ I PRAWO 11(24) 2022, nr 1, s. 113-123

DOI: <https://doi.org/10.18290/kip22111-7>

Wojciech Góralski

PROCES *NULLITATIS MATRIMONII* DROGĄ SYNODALNĄ. PAPIEŻ FRANCISZEK DO ROTY RZYMSKIEJ 27 STYCZNIA 2022 ROKU

WPROWADZENIE

Z okazji inauguracji nowego roku sądowego w Rocie Rzymskiej, w dniu 27 stycznia 2022 r. papież Franciszek przyjął w Sali Klementyńskiej praelatów-audytatorów wymienionego Trybunału Apostolskiego, a także jego adwokatów i pozostałych pracowników i współpracowników.

Po przemówieniu Aleksandra Arellano Cedillo, nowo mianowanego dziekana Roty, głos zabrał papież Franciszek¹. Składając wszystkim najlepsze życzenia na kolejny rok posługi sądowniczej zaznaczył, że przeżywana droga synodalna stanowi wyzwanie również dla odbywanego spotkania, ponieważ obejmuje także środowisko sądownicze oraz misję i posługę sędziów oraz pozostałych pracowników Roty Rzymskiej pełnioną w stosunku do rodzin, szczególnie tych zranionych, potrzebujących „balsamu miłosierdzia”².

KS. PROF. DR HAB. WOJCIECH GÓRALSKI – Zakład Kościelnego Prawa Rodzinnego, Wydział Prawa Kanonicznego, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; adres do korespondencji: ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa, Polska; e-mail: w_goralski@wp.pl; <https://orcid.org/0000-0001-6548-4120>

¹ Franciscus PP., *Inaugurazione dell'Anno Giudiziario del Tribunale della Rota Romana* (27 gennaio 2022), <https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2022/january/documents/20220127-rotaromana.html> [dostęp: 28.01.2022].

² Odwołano się tutaj do bulli papieża Franciszka *Misericordiae vultus* (11.04.2015), AAS 107 (2015), s. 399-420: „Iubilare Annus in sollemnitate Domini Nostri Iesu

1. WYMIERZANIE SPRAWIEDLIWOŚCI WYMAGA DUCHA SYNODALNEGO

„W tym roku, poświęconym rodzinie – stwierdza Papież – jako wyraz radości miłości mamy dziś okazję do zastanowienia się nad synodalnością w procesach o nieważność małżeństwa. Praca synodalna bowiem, choć nie ma charakteru ściśle procesowego, to jednak jest włączona w dialog z działalnością sądowniczą, by zachęcić do bardziej ogólnego przemyślenia znaczenia, jakie doświadczenie procesu kanonicznego ma dla życia wiernych, którzy doświadczyli niepowodzenia małżeńskiego, a jednocześnie dla harmonii relacji wewnątrz wspólnoty kościelnej. Zadajmy więc sobie pytanie, w jakim sensie wymierzanie sprawiedliwości wymaga ducha synodalnego wspólnoty kościelnej. Zadamy więc sobie pytanie, w jakim sensie wymierzanie sprawiedliwości wymaga ducha synodalnego”³.

Odpowiadając na to pytanie, Franciszek wyjaśnia, że przede wszystkim synodalność implikuje wspólne kroczenie. Przewyciężając niewłaściwą wizję spraw małżeńskich, według której chodzi w nich jedynie o potwierdzenie czysto subiektywnych interesów, należy odkryć na nowo, że wszyscy uczestnicy procesu są wezwani do zmierzania do tego samego celu, którym jest ukazanie prawdy o konkretnym związku między mężczyzną i kobietą oraz dojście do wniosku co do istnienia lub nie prawdziwego mał-

Christi, Universorum Regis, finem habebit, die XX mensis Novembris anno MMXVI. Illo die Portam Sanctam claudentes, peculiarem in modum grati animi gratiarumque actionis sensibus erga Sanctissimam Trinitatem movebimur, quoniam hoc tempus gratiae extraordinarium nobis concessit. Ecclesiae vitam, omnes homines et universum immensum Christo Domino commitemus, ut **veluti matutinum rorem suam misericordiam effundat** [podkreślenie – W.G.] ad frugiferam historiam aedificandam, omnibus operantibus, de tempore futuro. Quam velimus futuri anni misericordia pervadantur, ut quaeque persona conveniatur, per Dei bonitatem comitatemque eidem allatam! Cunctis credentibus longinquisque misericordiae balsamum contingere possit, Regni Dei veluti signum, quod iam est inter nos”.

³ „In questo anno dedicato alla famiglia come espressione della gioia dell’amore, abbiamo oggi l’occasione di riflettere sulla sinodalità nei processi di nullità matrimoniale. Il lavoro sinodale, infatti, anche se non ha natura strettamente processuale, tuttavia va posto in dialogo con l’attività giudiziale, al fine di favorire un più generale ripensamento dell’importanza che l’esperienza del processo canonico ha per la vita dei fedeli che hanno vissuto un fallimento matrimoniale e, al tempo stesso, per l’armonia delle relazioni all’interno della comunità ecclesiale. Chiediamoci allora in che senso l’amministrazione della giustizia necessita di uno spirito sinodale”. Franciscus PP., *Inaugurazione dell’Anno Giudiziario del Tribunale della Rota Romana*, 1.

żeństwa między nimi. Ta wizja wspólnego kroczenia ku wspólnemu celowi nie jest nowa w kościelnym rozumieniu tych procesów. W kwestii tej, stwierdza Papież, znana jest alokucja wygłoszona do Roty Rzymskiej przez Piusa XII dnia 2 października 1944 r., w której potwierdził: „jedność celu, która powinna nadać szczególną formę pracy i współpracy wszystkich tych, którzy uczestniczą w rozpatrywaniu spraw małżeńskich w trybunałach kościelnych każdego stopnia i rodzaju, i powinna ożywiać i jednoczyć ich w tej samej jedności intencji i działania”⁴. W tej perspektywie, stwierdza Franciszek, nakreślił on zadanie każdego uczestnika procesu, gdy chodzi o poszukiwanie prawdy, z zachowaniem jednak przez każdego wierności własnej roli. Prawda ta, jeśli jest rzeczywiście kochana, staje się wyzwalająca (por. J 8, 32).

2. TOWARZYSZENIE DUSZPASTERSKIE MAŁŻONKOM W FAZIE PRZEDPROCESOWEJ

Odnosząc się do fazy przedsądowej, Papież Argentyńczyk zauważa, że gdy wierni znajdują się w trudnej sytuacji i szukają pomocy duszpasterskiej, nie może zabraknąć wysiłku prawdy o własnym związku, co jest niezbędnym warunkiem możliwości uleczenia ran. W tym kontekście rozumie się, jak ważne jest zobowiązanie do przebaczenia i pojednania między małżonkami, a także do ewentualnego konwalidowania małżeństwa nieważnego, gdy jest to możliwe i roztropne. W ten sposób rozumie się również, że stwierdzenie nieważności nie powinno być przedstawiane tak, jak gdyby było jedynym celem do osiągnięcia w obliczu kryzysu małżeńskiego lub jak gdyby stanowiło prawo niezależnie od okoliczności faktów. W przedstawianiu możliwej nieważności małżeństwa konieczne jest skłonienie wiernych do refleksji nad motywami, które skłaniają do zwrócenia się o stwierdzenie nieważności zgody małżeńskiej, sprzyjając w ten sposób postawie przyjęcia ostatecznego wyroku również wtedy, gdy nie odpowiada on własnemu przekonaniu. Tylko w ten sposób procesy o nieważność mał-

⁴ „[...] l'unità dello scopo, che deve dare speciale forma all'opera e alla collaborazione di tutti coloro che partecipano alla trattazione delle cause matrimoniali nei tribunali ecclesiastici di ogni grado e specie, e deve animarli e congiungerli in una medesima unità di intento e di azione”. Pius PP. XII, *Allocuzione alla Rota Romana del 2 ottobre 1944*, AAS 36 (1944), s. 281.

żeństwa są wyrazem skutecznego towarzyszenia duszpasterskiego wier-nych w ich kryzysach małżeńskich, co oznacza słuchanie Ducha Świętego, który przemawia w konkretnej historii osób. Dwa lub trzy lata temu rozmawialiśmy o katechumenacie małżeńskim⁵.

3. WSPÓLNA DROGA POSZUKIWANIA PRAWDY O MAŁŻEŃSTWIE W PROCESIE SĄDOWYM

Ojciec święty stwierdza następnie, że ten sam cel wspólnego poszukiwania prawdy powinien charakteryzować każdy etap procesu sądowego. Prawdą jest, że w procesie tym czasami ma miejsce pewna dialektyka między tezami sprzecznymi, jednakże spór między stronami powinien zawsze przebiegać w szczerym uwzględnieniu tego, co każdemu wydaje się jako prawdziwe, bez zamykania się we własnej wizji, lecz w otwarciu również na wkład innych uczestników procesu. Gotowość do przedstawienia własnej, subiektywnej wersji faktów staje się owocna w ramach odpowiedniej komunikacji z innymi, która potrafi również dojść do samokrytyki. Dlatego nie jest dopuszczalna jakakolwiek umyślna zmiana lub manipulacja faktami, skierowana do osiągnięcia pragmatycznie pożądanego rezultatu.

Następnie Mówca przestrzega przed ewentualnym niebezpieczeństwem spowodowania poważnych szkód, także przez adwokatów, stwierdzając: „Miesiąc temu przyszedł skarżyć się biskup, ponieważ miał problem z pewnym kapłanem: problem poważny, nie małżeński, problem dotyczący poważnej dyscypliny, zasługujący na wszczęcie procesu. Sędzia sądu krajowego – nie mówię o takim czy innym kraju – wezwał biskupa i powiedział mu: «Otrzymałem to. Zrobię to, co ksiądz biskup mi powie. Jeśli mi powie, bym go skazał, skarzę go; jeśli mi powie, by go uwolnić, uwolnię go». To może się zdarzyć! Może do tego dojść, jeśli brak jest jedności w procesach

⁵ „In questo spirito, mi sento di ribadire la necessità di un «nuovo catecumenato» in preparazione al matrimonio. Accogliendo gli auspici dei Padri dell'ultimo Sinodo Ordinario, è urgente attuare concretamente quanto già proposto in *Familiaris consortio* (n. 66), che cioè, come per il battesimo degli adulti il catecumenato è parte del processo sacramentale, così anche la preparazione al matrimonio diventi parte integrante di tutta la procedura sacramentale del matrimonio, come antidoto che impedisca il moltiplicarsi di celebrazioni matrimoniali nulle o inconsistenti”. Franciscus PP, *Allocuzione alla Rota Romana del 21 gennaio 2017*, AAS 109 (2017), s. 148; Ioannes Paulus PP. II, *Adhortatio apostolica de Familia Christianae muneribus in mundo huius temporis Familiaris consortio* (22.11.1981), AAS 74 (1982), s. 81-191, nr 118-120 [Góralski 2017, 29-30].

nawet przy wyrokach sprzecznych. Trzeba iść razem, ponieważ w grę wchodzi dobro Kościoła, dobro ludzi! To nie jest negocjacja, którą się prowadzi. Wybaczcie mi, lecz ta anegdota tak bardzo mnie oświeciła”⁶.

To „pójście razem” w osądzie, kontynuuje Ojciec święty, dotyczy stron i ich patronów, powołanych świadków do stwierdzania zgodnie z prawdą, biegłych, którzy powinni służyć w procesach swoją wiedzą, jak również, w sposób szczególny, sędziów. W rzeczywistości wymiar sprawiedliwości w Kościele jest wyrazem troski o dusze, która wymaga gorliwości duszpasterskiej, by być sługami zbawczej prawdy i miłosierdzia. To *ministerium veritatis* nabiera szczególnego znaczenia w odniesieniu do biskupów, gdy osądzają jako pierwsze osoby, przede wszystkim w procesach skróconych, jak również wykonują swoją ojcowską troskliwość o wiernych.

Wypowiadając te słowa, Franciszek, jak zaznacza, wraca do tego, co od pierwszej chwili zawsze mówił: pierwotnym sędzią jest biskup. Przypomina, że dziekan pozdrawiając go powiedział: „Papież, sędzia powszechny wszystkich [...]”⁷. A to dlatego, że papież jest Biskupem Rzymu i Rzym przewodniczy wszystkiemu, a nie dlatego, że ma inny tytuł. Dziękując za to, następca Benedykta XVI dodaje, że jeśli papież ma taką władzę, to dlatego, że jest biskupem diecezji, co do której Pan chciał, by jej biskup był papieżem. Prawdziwym i pierwszym sędzią jest biskup, nie wikariusz sądowy, lecz biskup⁸.

W nawiązaniu do synodalności Ojciec święty zauważa, że synodalność w procesach zakłada „nieustanne ćwiczenie się w słuchaniu”⁹. Również w tym zakresie należy uczyć się *słuchać*, co nie jest zwykłym *słyszeć*. Należy więc rozumieć punkt widzenia i racje drugiego, jakby identyfikować się z drugim. Podobnie jak w innych dziedzinach duszpasterstwa, również

⁶ „Un mese fa un vescovo è venuto a lamentarsi, perché aveva un problema con un sacerdote. Un problema grave, non matrimoniale, un problema di disciplina grave che meritava di andare a giudizio. Il giudice del tribunale nazionale – non sto parlando di questo o quel paese – chiamò il vescovo e gli disse: «Ho ricevuto questo. Io farò quello che Lei mi dice. Se Lei mi dice di condannarlo, lo condanno; se Lei mi dice di assolverlo, lo assolvo». Questo può succedere! Si può arrivare a questo se non c'è unità nei processi anche con sentenze contrastanti. Andare insieme, perché c'è in gioco il bene della Chiesa, il bene della gente! Non è un negoziato che si fa. Scusatemi, ma questo aneddoto mi ha illuminato tanto”. Francisus PP., *Inaugurazione dell'Anno Giudiziario del Tribunale della Rota Romana*, 3.

⁷ „Il papa, giudice universale per tutti”. Tamże.

⁸ Tamże.

⁹ „La sinodalità nei procesji implica un «esercizio costante di ascolto»”. Tamże.

w działalności sądowniczej trzeba pielęgnować kulturę słuchania, która jest nieodzownym warunkiem kultury spotkania. Dlatego nieodpowiednimi są odpowiedzi *standardowe* na konkretne problemy poszczególnych osób. Każda z nich, wraz ze swoim doświadczeniem, często naznaczonym bólem, stanowi dla sędziego kościelnego konkretną „peryferię egzystencjalną”, od której powinno się zaczynać każde duszpasterskie działanie sądowe¹⁰.

W dalszym ciągu swojej alokucji Papież stwierdza, iż proces wymaga również czujnego słuchania tego, co jest wspierane argumentami i dowodami przez strony. Szczególne znaczenie ma dochodzenie (*istruttoria*), zwrócone ku weryfikowaniu faktów, które to dochodzenie wymaga od tego, kto nim kieruje, umiejętności łączenia odpowiedniego profesjonalizmu z bliskością i słuchaniem. „Czy to wymaga czasu? Tak, wymaga czasu. Wymaga cierpliwości? Tak, wymaga cierpliwości. Czy wymaga ojcostwa duszpasterskiego? Tak, wymaga ojcostwa duszpasterskiego. Sędziowie powinni być słuchaczami *par excellence* wszystkiego, co «wyłania się» z procesu za i przeciw stwierdzeniu nieważności. Wszyscy są do tego zobowiązani na mocy obowiązku sprawiedliwości, ożywionym i wspieranym przez miłość pasterską”¹¹. W rzeczywistości „miłosierdzie jest pełnią sprawiedliwości i najjaśniejszą manifestacją prawdy Bożej”¹². Poza tym, jak to zazwyczaj bywa, istnieje kolegium orzekające, a każdy sędzia powinien otworzyć się na racje przedstawione przez pozostałych jego członków, by dojść do rozsądnego osądu. W tym sensie, w waszej działalności – jako pełniących posługę w trybunale – nigdy nie może zabraknąć duszpasterskiego serca, ducha miłości i zrozumienia wobec osób, które cierpią z powodu niepowodzenia w ich życiu małżeńskim. Aby uzyskać taki styl, należy unikać ślepej pętli jurydyzmu, który jest rodzajem prawnego pelagianizmu prawnego; nie jest on katolicki, jurydyzm nie jest katolicki – jako wizja autoreferencyjna prawa. Prawo i sąd pozostają zawsze w służbie prawdy, sprawiedliwości i ewangelicznej cnoty miłości¹³.

¹⁰ Tamże.

¹¹ „E questo, richiede tempo? Sì, richiede tempo. Richiede pazienza? Sì, richiede pazienza. Richiede paternità pastorale? Sì, richiede paternità pastorale. I giudici devono essere ascoltatori per eccellenza di tutto quanto è emerso nel processo a favore e contro la dichiarazione di nullità. Sono tenuti a ciò in virtù di un dovere di giustizia, animato e sostenuto dalla carità pastorale”. Tamże.

¹² Ojciec Święty Franciszek, Posynodalna Adhortacja Apostolska *Amoris laetitia* o miłości w rodzinie, Wydawnictwo M, Kraków 2016, nr 311.

¹³ Franciscus PP., *Inaugurazione dell'Anno Giudiziario del Tribunale della Rota Romana*, 3.

Innym aspektem synodalności procesów, stwierdza Papież, jest rozeznanie. Ponieważ synod nie tylko prosi o opinie, nie jest ankietą, i dlatego liczy się samo to, co każdy mówi. To, co ktoś mówi, „wchodzi” w rozeznanie. Wymaga to zdolności rozeznawania, a rozeznanie nie jest łatwe. Chodzi o rozeznanie oparte na wspólnym kroczeniu i na słuchaniu, które pozwala odczytywać konkretną sytuację małżeńską w świetle Słowa Bożego i Magisterium Kościoła. Decyzja sędziów w ten sposób jawi się jako „zejście” w rzeczywistość istotnego wydarzenia dla odkrycia w niej istnienia lub nieistnienia owego nieodwołalnego wydarzenia, którym jest ważna zgoda małżeńska, na której opiera się małżeństwo. Tylko w ten sposób można owocnie stosować prawa dotyczące poszczególnych form nieważności małżeństwa, jako wyrazy doktryny i dyscypliny Kościoła w przedmiocie małżeństwa. Działa tutaj roztropność prawa w swoim klasycznym znaczeniu *recta ratio agibilium* (rozumne pokierowanie postępowaniem)¹⁴, czyli cnoty, którą ocenia się według rozumu, czyli prawością w sferze praktycznej. Wracając do przykładu, Ojciec święty wyjaśnia: „Czego chcesz? Potępiam go czy uwalniam?”¹⁵.

Rezultatem owej drogi, zdaniem Franciszka jest wyrok, owoc starannego rozeznania, które prowadzi do autorytatywnego słowa prawdy o osobistym doświadczeniu, ujawniając w ten sposób przebyte drogi, które można stamtąd otworzyć. Wyrok więc powinien być zrozumiały dla zainteresowanych osób: tylko w ten sposób powstanie jako moment o szczególnym znaczeniu na ich drodze ludzkiej i chrześcijańskiej¹⁶.

4. SŁOWA UZNANIA I ZACHĘTY SKIEROWANE DO AUDYTORÓW ROTALNYCH

W końcowym fragmencie alokucji Ojciec święty zwraca się do prałatów-audytorów wyznając, że z tych rozważań, które pragnął podjąć, wynika, że wymiar synodalności pozwala uwypuklić istotne cechy procesu. Zachęca ich więc, by z wiernością i pracowitością odnawiali swoją posługę kościelną

¹⁴ Zob. Thomas Aquinas, *Summa Theologiae*, Marietti Romae 1948, 110 [Biesaga 2002, 233-43].

¹⁵ „Tornado a quell'esempio: «Cosa vuole? Lo condanno o lo libero?». Franciscus PP., *Inaugurazione dell'Anno Giudiziario del Tribunale della Rota Romana*, 4.

¹⁶ Tamże.

w służbie sprawiedliwości, nieodłącznej od prawdy, a ostatecznie od zbawiania dusz. Jest to praca, która ukazuje miłosierne oblicze Kościoła: oblicze macierzyńskie, które pochyla się nad każdym wiernym, aby mu pomóc czynić prawdę o sobie, podnosząc go z porażek i zmęczenia i zapraszając do przeżywania w pełni piękna Ewangelii. Ponownie wyraża każdemu swoje uznanie i swoją wdzięczność. Jednocześnie Franciszek zapewnia, iż prosi Ducha Świętego, by zawsze towarzyszył ich aktywności, a także z serca im błogosławi. Prosi przy tym, by nie zapominali o modlitwie, która powinna im zawsze towarzyszyć. „Jestem zaaferowany, muszę robić tyle rzeczy...”¹⁷, wskazuje znacząco na możliwe usprawiedliwienie przez adresatów tych słów. I dodaje: „Pierwszą rzeczą, którą powinienesz czynić, jest modlić się. Modlić się, aby Pan był ci blisko. A także, by poznać serce Pana: poznajemy je w modlitwie. A sędziowie modlą się i powinni się modlić dwa lub trzy razy więcej. Proszę, nie zapominajcie modlić się również za mnie, to się rozumie. Dziękuję”¹⁸.

5. ALOKUCJA PAPIESKA WYZWANIEM DLA TRYBUNAŁÓW KOŚCIELNYCH

Zaprezentowane przemówienie papieża Franciszka do Trybunału Roty Rzymskiej, wpisujące się w bogaty już ciąg analogicznych alokucji papieskich zainicjowanych 2 października 1939 r. przez Piusa XII [Erlebach 2004, 5-6], stanowi znaczący i zarazem oryginalny element Magisterium papieskiego w przedmiocie procesu *nullitatis matrimonii*.

Przemówienie to, ogłoszone w trakcie trwającego od 17 października 2021 r. we wszystkich Kościołach partykularnych synodu nt. „Kościół synodalny: komunია, uczestnictwo i misja” (zostanie zakończony w październiku 2023 r. XVI-tym Zgromadzeniem Ogólnym Synodu Biskupów w Rzymie), miało na celu ukazanie procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa jako postępowania noszącego na sobie znamiona synodalności. Proces ten został przedstawiony jako określony ciąg czynności podejmowanych na „wspólnej drodze” przez jego uczestników, zmierzający do poznania

¹⁷ „Sono indaffarato, devo fare tante cose”. Tamże.

¹⁸ „Pregare perché il Signore ti sia vicino. E anche per conoscere il cuore del Signore: lo conosciamo nella preghiera. E i giudici pregano, e devono pregare, il doppio o tre volte di più. Per favore, non dimenticatevi di pregare anche per me, si capisce. Grazie”. Tamże.

prawdy o danym małżeństwie. Papież chciał uświadomić, nie tylko sędziom rotalnym, że wymierzanie sprawiedliwości w Kościele w tym zakresie wymaga ducha synodalnego wspólnoty kościelnej. Uderza przy tym wrażliwość pasterska Franciszka w stosunku do tych małżonków, którym nie powiodło się w życiu wspólnym, i którym, jak się wyraził, należy zaoferować „balsam miłosierdzia”.

Mówiąc o procesie *nullitatis matrimonii* Mówca zwrócił uwagę na potrzebę podejmowania próby ewentualnego pojednania małżonków i uwzględnienia zaskarżonego o nieważność małżeństwa, co *de facto* rzadko ma miejsce. W tym kontekście cenna jest myśl, iż stwierdzenie nieważności nie może być traktowane jako wyłączny cel do osiągnięcia, z pominięciem motywów i okoliczności. Podobnie wymowne jest ostrzeżenie przed manipulowaniem faktami (łącznie z przytoczonym przykładem).

Zdaniem Papieża, synodalny charakter procesu małżeńskiego wyraża się w „poszukiwaniu razem” prawdy o rozpoznawanej sprawie, w szczególności przez sędziów, co implikuje konieczność wsłuchiwania się w głosy innych („kultura słuchania”) i brania pod uwagę ich punktu widzenia.

Za bardzo istotne należy uznać podkreślenie przez Mówcę znaczenia fazy instrukcji dowodowej w procesie małżeńskim. W tym miejscu wypada stwierdzić, że niejednokrotnie wiele do życzenia pozostawiają przesłuchania stron i świadków przez sędziów instruktorów. Chodzi wszak o bardzo ważną czynność, która ma na celu uzyskanie jak najwięcej danych niezbędnych do właściwego rozstrzygnięcia sprawy. Przyjmujący zeznania powinien cały czas „mieć przed oczami” przyjęty w formule wątpliwości tytuł nieważności. Jakże trafna jest uwaga Franciszka, w myśl której od sędziego instruktora wymaga się poświęcenia czasu, cierpliwości a także profesjonalizmu i umiejętności słuchania. Wymaga się również „ojcostwa duszpasterskiego”. Co się tyczy profesjonalizmu, to niewątpliwie chodzi o dobrą znajomość norm prawnych oraz zasad orzecznictwa Roty Rzymskiej w odniesieniu do tytułów nieważności [Arroba Conde 2017, 29; Llobell 2015, 201-205; Maragnoli 2005, 85-86].

Znamienne są stwierdzenia Ojca świętego dotyczące debaty kolegium sędziowskiego przed wydaniem wyroku, która winna stanowić wyraz synodalności. Jeśli gwarancją „rozwąznego osądu” w sprawie jest wzajemne otwarcie się sędziów na wskazywane przez nich racje (przemawiające za takim czy innym rozstrzygnięciem), to nie powinny mieć miejsca jakiegokolwiek spory. Nie wyklucza to, oczywiście, złożenia przez sędziego,

który jest głęboko przekonany o słuszności swojego stanowiska, *votum separatum* [Wenz 2016, 294-95].

Gdy Papież mówi o potrzebie duszpasterskiego serca u sędziów, ducha miłości i zrozumienia dla małżonków, którzy przeżywają ból z powodu nieudanego życia małżeńskiego, tak by unikać „ślepej pętli jurydyzmu”, to bynajmniej nie oznacza to, by sędziowie mieli odstępować od obowiązujących norm, jednocześnie bowiem Mówca dodaje, że „prawo i sąd pozostają zawsze w służbie prawdy”.

Zdaniem Franciszka, wyrazem synodalności ma być także rozeznanie, oparte na wspólnym kroczeniu i na słuchaniu pozwalającym na właściwe poznanie konkretnej sytuacji małżeńskiej w świetle Słowa Bożego i Magisterium Kościoła. Owocem tego rozeznania, a więc finalnym momentem owej „drogi synodalnej” jest „zrozumiałe dla wszystkich” orzeczenie.

Szczególny charakter ma ostatni fragment papieskiej alokucji, w którym Ojciec święty zachęca jej adresatów do wiernego i pracowitego kontynuowania posługi sądowniczej, której celem jest *salus animarum* i która „ukazuje miłosierne oblicze Kościoła”.

Apel o podejmowanie przez audytorów rotalnych wzmożonej modlitwy uznać należy za wyraz pasterskiej troski Franciszka o formację duchową tych, którym przypadła w udziale szczególna misja w Kościele.

PIŚMIENNICTWO

- Arroba Conde, Manuel Jesús. 2017. *Pastorale giudiziaria e prassi processuale nelle cause di nullità del matrimonio. Dopo la riforma operata con il Motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus*. Milano: Edizioni San Paolo.
- Biesaga, Tadeusz. 2002. „Dobro jako *ratio cognitionis practicae* i podstawa wyróżnienia dziedziny praxis.” W *Osoba i realizm w filozofii*, red. Andrzej, Maryniarczyk, i Katarzyna Stępień, 233-43. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Erlebach, Grzegorz, red. 2004. *Le allocazioni dei Sommi Pontefici alla Rota Romana (1939-2003)*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Góralski, Wojciech. 2017. „Przygotowanie do małżeństwa oraz towarzyszenie młodym małżonkom poprzez budzenie wiary potrzebą chwili. Na kanwie przemówienia Franciszka do Roty Rzymskiej z 21 stycznia 1017 roku.” *Ius Matrimoniale* 28, nr 3:17-33.
- Llobell, Joaquin, 2015. *I processi matrimoniali nella Chiesa*. Roma: Pontificia Università della Santa Croce.
- Maragnoli, Giovanni. 2005. „La funzione e i poteri del giudice istruttore nel processo canonico di nullità del matrimonio.” W *La nullità del matrimonio: temi processuali e sostantivi in occasione della Dignitas connubii. Il corso di aggiornamento per ope-*

ratori del diritto presso i tribunali ecclesiastici, red. Hector Franceschi, Joaquin Llobell, i Miguel A. Ortiz, 83-143. Roma: Edizioni Università della Santa Croce.

Wenz, Wiesław. 2016. *Proces o nieważność małżeństwa według Motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus papieża Franciszka w tradycji kanonicznej*. Wrocław: Studio Graphito.

**Proces nullitatis matrimonii drogą synodalną.
Papież Franciszek do Roty Rzymskiej 27 stycznia 2022 roku**

Abstrakt

Z okazji inauguracji nowego roku sądowego w Rocie Rzymskiej, w dniu 27 stycznia 2022 r. papież Franciszek przyjął w Sali Klementyńskiej prałatów-audytorów wymienionego Trybunału Apostolskiego, a także jego adwokatów i pozostałych pracowników i współpracowników. W swoim przemówieniu podkreślił, że proces *nullitatis matrimonii* ma cechy synodalności, ponieważ jest wspólną drogą wszystkich jego uczestników prowadzącą do poznania prawdy o konkretnym małżeństwie. Uświadamia nie tylko sędziom rotalnym, ale wszystkim sędziom kościelnym, że wymierzanie sprawiedliwości w Kościele w tym zakresie wymaga ducha synodalnego: umiejętności słuchania, podejmowania dialogu i rozstrzygania. Ujawnia się w tym wrażliwość pasterska papieża Franciszka w stosunku do tych małżonków, którym nie powiodło się w życiu wspólnym, i którym, jak się wyraził, należy zaoferować „balsam miłosierdzia”.

Słowa kluczowe: Franciszek; Rota Rzymska; małżeństwo; *proces nullitatis matrimonii*

**The nullitatis matrimonii Process as a Synodal Route.
Pope Francis to the Roman Rota on January 27, 2022**

Abstract

On the occasion of the inauguration of the new judicial year in the Roman Rota, on January 27, 2022, Pope Francis received in the Clementine Hall the prelates-auditors of the above-mentioned Apostolic Tribunal, as well as his lawyers and other employees and associates. In his speech, he emphasized that the process of *nullitatis matrimonii* has the features of synodality, as it is the common path of all its participants leading to learning the truth about a particular marriage. It makes it clear to all judges, but also to all church judges, that administering justice in this area requires a synodal spirit: the ability to listen, engage in dialogue and decide. This reveals Francis' pastoral sensitivity towards those spouses who have failed in their life together and who, as he said, should be offered "the balm of mercy."

Keywords: Francis; Roman Rota; marriage; *nullitatis matrimonii* process

Information about Author: REV. PROF. DR. HABIL. WOJCIECH GÓRALSKI – Department of Family Church Law, Faculty of Canon Law, The Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; correspondence address: ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa, Poland; e-mail: w_goralski@wp.pl; <https://orcid.org/0000-0001-6548-4120>